

A makói neológ közösség

A makói zsidóság a *vészkorszak* előtt a lakosságnak kb. 5%-át tette ki. Kisebb létszámú a kongresszusi (neológ) közösség volt, amely ennek az aránynak egyharmadát alkotta. 1944-ben az 550 tagot számláló közösségben 195 fő adózott. Az *neológ* közösség tagjai a *vészkorszak* előtt fontos szerepet tölthettek be a város szellemi életében, többnyire ügyvédek, orvosok voltak, de kereskedelemmel is foglalkoztak.

A vallási élet új igényei

A külön hitközséget alapító ortodox közösség által elhagyott, magát *kongresszusi*ként (*neológ*) meghatározó korábbi hitközségben tágabb tér jutott az újítási törekvéseknek. A közösségen belül lezajló folyamatok egyrészt a *hászkálá* - a zsidó felvilágosodás - helyi hatásának megnyilvánulásai voltak, másrészt a magyarországi modernizáció sajátosságaival álltak összefüggésben. Nyugat-európai értelemben vett polgári réteg hiányában ugyanis a keletkezett űrt pénzkezelési és befektetésbeli kompetenciája és mozgatókéje folytán a zsidóság töltötte be. Ez az *asszimilációs társadalmi szerződés*ként számon tartott folyamat keretében zajlott le, amelyben legnagyobb mértékben a zsidóság vett részt, bár ez más magyarországi kisebbségek előtt is nyitva állt. A 19. század végéig kisebbségben lévő magyarság liberális nemessége által felkínált 'egyezség' az *emancipáció és recepció* fejében a nemzeti elittel való politikai azonosulást és kulturális-nyelvi elmagyarosodást követelte meg. E folyamat makói hatásai a későbbiekben *neológ*ként körvonalazódó hitközség, illetve a mögötte álló közösség törekvéseiben, új igényeiben tükröződtek. Az *egyenjogúsítás* kapcsán határozott úgy a hitközség, hogy közpénztárból az országos honvédelmi támogatja, valamint báró Eötvös József kultuszminiszternek hála- és bizalmi feliratot küld.

1872-től pedig a 18. század végi kora klasszicista zsinagóga átalakításának és kijavításának terve foglalkoztatta a közösséget. E célra - Fischer Antal Énok utóda, dr. Kecskeméti Ármin rabbi szerint - több helybeli keresztény lakos is adakozott. 1893-ban végül új zsinagóga építése mellett döntöttek, mivel a közösség túlnőtte a "*régi templom*" méreteit. Az alapkőletételre 1911. október 5-én, felavatására pedig 1914. szeptember 4-én került sor, melyről a makói sajtó is részletesen beszámolt. A Baumhorn Lipót tervei szerint készült mór-szecessziós épület a közösség újító törekvéseit is tükrözte. A méretbeli változások mellett elsősorban a térszerkezet változása volt szembetűnő. Amíg a *hászkálá*hoz kapcsolódó reformokat megelőzően, illetve az *ortodox* imaházaknál a liturgikus cselekményeket végző közösség a középpont elhelyezkedő *bimá* (*tóraolvasó asztal*) körül koncentrikusan helyezkedik el, addig a közösség a korábbi zsinagógában is tapasztalható újításnak megfelelően, a keresztény templomokhoz hasonlóan hosszanti elrendezésben foglalt helyet, mialatt a *bimá* a zsinagóga *tóraszekrény* felőli végébe került. A nők imaterének elkülönítésében pedig kevésbé szigorú megoldás született: a főbejárat feletti, valamint a két oldalt futó karzatok töltötték be e funkciót, az imatér átláthatóságát csökkentő leválasztás nélkül. Az orgona pedig új elemként a *tóraszekrény* mögötti leválasztott részbe került, ami sokfelé a kórusnak is helyet biztosított. A szakadás után 1902-ben még gyerekkórus énekelt az istentiszteleteken, de ekkor már megfogalmazódott a "*rendes férfi- és női énekkar*" szervezésének igénye, melynek költségeit gyűjtésekből és mulatságok szervezéséből befolyó pénzzel kívánták fedezni, s a "*régi szegedi zsidó templom*" harmóniumának megvásárlását is tervezték. Az orgonával ellátott új zsinagóga énekkarának megalakítására több hónappal felavatását megelőzően, 1914. február 14-én került sor. Ezt követően már 18 tagú női kar is működött Weisz Ármin főkantor vezetésével. Az ige hirdetés kizárólagos nyelve pedig a magyar lett.

Strausz Mór neológ kántor (1883-1945)

A felekezeti oktatás keretében a *neológ* hitközség *izraelita népiskolát* tartott fenn, amelynek fennállását 1850-ig vezette vissza. 1880-tól pedig külön leányiskolát hozott létre, 1902-ben már a beiratkozott 100 fiúból és 92 lányból 27 volt "*keresztény hitű*". A felekezeti iskola jelentős eseményei között szerepelt az Erzsébet királyné halálozási évfordulójáról való megemlékezés, Fischer Antal Énok *főrabbi* iskolai gyászünnepélye, valamint március 15-ei, és egyéb hazafias jellegű iskolai ünnepély. Az iskola keretében szociális tevékenység is folyt: elsősorban árva vagy rászoruló gyermekeket támogattak. Ehhez anyagi háttérrel az *izraelita nőegylet*, valamint a valószínűleg gyermektelenül elhunyt hitközségi tagok különböző alapítványai, néhány kiemelt megváltási díjú imaszék jövedelme, a *Chevrá Kadisa* és a "*talmud thóra*" hozzájárulásai nyújtottak, de külső, gazdasági társulatok is megjelenhettek az adományozók között. A vallási oktatás a *talmudtóra* keretében zajlott, melyet 1920 óta a középiskolai tanulókra is kiterjesztettek.

Bár a vallási társulatok eredete messzebbre nyúlik vissza, a közösségben éppúgy tapasztalható volt az egyletesedés, mint a korszak más felekezeteinél. Ezek egyben a szociális, karitatív tevékenységnek is keretet nyújtottak. A *neológ* közösség *Chevrá Kadisája* 1924 őszén menházat hozott létre, valamint támogatta a vidék rászoruló zsidóságát. A *jótevény Izraelita Nőegylet* pedig 1877-ig vezette vissza működését, Abelesz Hermáné, majd dr. Dózsa Sámuelné vezetésével, amelynek során szegény családok segélyezését, tűzifával való ellátását, rászoruló tanulók felruházását és szegény lányok kiházasítását vállalta fel. A közösséghez tartozó első világháborús hősi halottak *neológ* zsinagógában elhelyezett emléktáblájának felavatása 1922-ben szintén hitközségi keretek közt történt.

A vészkorszak után

A makói zsidóság csak részben került Auschwitzba. Az ausztriai munkatáborokba deportáltak nagyobb része így túlélte a *Vészkorszakot*. A makói hitközségeket hamar újjá tudták szervezni, illetve Makón kívüli hittestvéreiknek is nyújthattak segítséget. A kivándorlás gondolata azonban már ekkor kezdett körvonalazódni. A *Vészkorszakot* követően Makón a *vallásos cionista párt*, a "*Mizráchi*" is megjelent, amelynek megalakítására már 1939-ben is kísérletet tett 21 makói zsidó fiatal. Az általa összegyűjtött, *Vészkorszakban* elérvult - adatközlői visszaemlékezés szerint -, többnyire nem makói zsidó fiataloknak, gyerekeknek a *neológ* kántorlakásban alakítottak ki átmeneti otthont.

A hátramaradó kis számú, elöregedő makói zsidóság 1985 után bérelt helyiségben tartotta közös imaalkalmait, ezek azonban már csak a szombat délelőttre terjedtek ki. Mivel a fiatalabbak nem vettek részt ezeken az imaalkalmakon, a 'közösség' férfijainak létszáma végül 10 (*minjen*) alá esett, így az imádságok közösen történő végzése is megszűnt.

(Gleszer Norbert)

